

Navzdory přání a snahám některých mezinárodních organizací a spřízněných periodik, které vykreslují ruskou ekonomiku a uplynulé prezidentství Vladimíra Putina jako období opětovného pádu (a dokonce prapodivně hovoří o Jelcinově vládě jako době stability), hovoří fakta a čísla jinak.

Rekonvalescence Ruské federace probíhá rychleji, než se obecně očekávalo. Kremlem zvolený přístup připomíná čínské reformy. Doma není nikdo prorokem.

Toto pravidlo potvrzuje jedna důležitá výjimka: ruský prezident Vladimir Putin. Podle údajů z počátku tohoto měsíce, které ohlásil Fond »Veřejné mínění«, Putinovi věří 65 % Rusů. A částečně mu věří dalších 25 %. Nedůvěřuje mu pouhých 7 % obyvatel. V pozadí této pozoruhodné popularity stojí především ekonomický růst.

Ode dne, kdy se Putin před sedmi lety stal prezidentem, stouply reálné příjmy obyvatel na dvojnásobek. Rusko se z velkého dlužníka stalo majitelem třetích největších devizových rezerv na světě. Podle analytika Marka Spelmana, kterého minulý týden ve svém rozboru ekonomiky Ruska citovala agentura BBC, se v posledních čtyřech letech ruský HDP zvýšil téměř o třetinu, roční přírůstek HDP je téměř sedm procent místo čtyř (v letošním prvním kvartále byl meziroční růst 7,9 %), inflace klesla z 16 % na jednociferné číslo, export se ztrojnásobil.

Rozpočet Ruské federace na léta 2008 až 2010 schválila Duma, dolní komora ruského parlamentu, přede dvěma týdny. Stabilizační fond byl rozdělen na dvě části. Rezervní fond by měl zajistit fungování ekonomiky v případě prudkého poklesu ceny ropy. Fond národního blahobytu bude sloužit ke zvyšování kvality života a pro rozvoj ekonomiky. Rozpočet předpokládá souhrnné federální výdaje ve výši 22,1 bilionu rublů a postupný odchod od přebytkového rozpočtu. Ovšem s tím, že do té doby stoupnou »zásoby« Rezervního fondu z 3,5 bilionu na 4,5 bilionu rublů.

Nový rozpočet předpokládá snížení závislosti ekonomiky země na konjunkturálních výkyvech cen ropy a plynu. Přesto se o tyto ceny opírá. V jeho základech je založen odhad, že v roce 2008 bude cena za barel ropy 55 dolarů, avšak do roku 2010 klesne na 50 dolarů. Jenže počátkem tohoto týdne hlásil OPEC, že cena barelu ropy je 72,5 dolaru. To naznačuje, že rozpočet je spíš záměrně skeptický než realistický.

Určité úspěchy zaznamenalo Rusko i v sociální oblasti: od nástupu Putina do prezidentské funkce klesl na polovinu počet lidí žijících v pásmu chudoby. Od prvního září stoupne minimální mzda o 210 %, a to na 2300 rublů. Ovšem zdaleka není vyhráno. Důkazem toho, že se stále nepodařilo sociální situaci stabilizovat, jsou demografické údaje. Od roku 1991 do letošního května klesl počet obyvatel Ruska z 148,3 na 142,1 milionu; prognóza OSN dokonce

hovoří o tom, že v roce 2050 by mělo být v Rusku pouze 108 milionů lidí. Nezdá se, že by po přijatých sociálních opatřeních měla být situace tak katastrofální, ale zatím se daří pokles počtu obyvatel spíše zmírnit než zastavit. Ne náhodou byl příští rok v Rusku vyhlášen jako rok rodiny.

Je ale zřejmé, že Rusko opět vstává z popela. Fedor Lukjanov, šéfredaktor časopisu Rusko v globální politice, napsal minulý týden, že u rodících se mocností lze zaznamenat dva odlišné typy chování. »Některé se snaží co nejdéle držet při zemi a těžit z toho, že je ostatní podceňují. Jiné se zase hlasitě dožadují, aby každý uznal jejich práva i ambice.« Do první kategorie zařadil Čínu, Indii a Kazachstán, do druhé Írán a Rusko. Pravda je, že Rusko nemělo v posledních měsících příliš na výběr – jeho obkličování vojenskými základnami států NATO, neplnění smlouvy o omezení konvenčních zbraní v Evropě ze strany Bruselu a Washingtonu či jednostranné návrhy USA a Evropské unie týkající se Kosova vedou ke slovním přestřelkám a růstu napětí.

Tyto změny se odrážejí i v názorech obyvatelstva. Podle jarní zprávy Všeruského centra výzkumu veřejného mínění pouze 38 % Rusů souhlasí s myšlenkou, že Rusko je část Evropy a že v 21. století bude mít nejtěsnější vztahy právě s tímto světadílem. Téměř polovina dotázaných uvedla, že evropské státy nemají zájem, aby Rusko sílilo, protože se domnívají, že představuje hrozbu. Zároveň 45 % respondentů uvedlo, že Rusko je unikátní eurasijská civilizace a její nedůležitější zájmy se přesouvají na východ.

Pozoruhodné je, že v této atmosféře podnikatelé na slova o nové studené válce nedají. Podle federálního statistického úřadu vzrostly v prvním kvartále letošního roku meziročně zahraniční investice v Rusku o 33,1 %. Pro investory je důležité, že se v Rusku zlepšuje investiční klima a roste koupěschopnost obyvatelstva.

Sociologické výzkumy hlásí růst optimismu ruské veřejnosti. To je – řečeno Putinovými slovy – po »největší geopolitické katastrofě 20. století«, tedy rozpadu Sovětského svazu, výrazná změna. Proč se ale Sovětský svaz vlastně rozpadl? Americká literatura povětšinou hledá příčiny v umné zahraniční politice Washingtonu. V Kissingerových pamětech lze však nalézt pasáže, které jsou plné rozpaků nad intuitivní, nekoncepční a zbytečně riskantní Reaganovou politikou – která však přinesla ovoce. John Gaddis, jeden z nejvyšších historiků poválečných dějin, ve svých analýzách upozorňuje, že neexistuje teoretik, který by předvídal ten konec studené války, který nastal.

Nejčastější vysvětlení je, že se socialismus ukázal jako ekonomicky neefektivní a poté se politicky zhroutil. Tato teze platí jen částečně: jisté je, že se vyčerpalo byrokratické pojetí řízení, které mohlo slavit úspěch jako nástroj industrializace. Nedokázalo zajistit konkurenceschopný růst v okamžiku nástupu nové fáze vědeckotechnické revoluce. Na tuto skutečnost dva největší socialistické státy zareagovaly zcela odlišně. Ve druhé polovině 70. let minulého století, kdy se v Číně potřetí ve velké politice objevil Teng Siao-pching, začalo v Sovětském svazu období tzv. stagnace: Leonid Brežněv sice dostal další tři řády Hrdiny SSSR a stal se maršálem, ovšem ekonomika se zastavila.

Dějiny neznají příklad tak rychlého ekonomického růstu, jaký předvádí Čína od Tengových reforem. Pokusy o změnu začaly v Sovětském svazu téměř o deset let později, ale hlavně směřovaly jinam. Reformy čínských komunistů postupovaly rychle v ekonomice a pomalu v politice. V ekonomické oblasti uvolnily trh mimo jiné tím, že otevřely prostor pro podnikání a začaly privatizaci. Ta dodnes vychází z poznání, že k řízení – a to nejen v politice – není nutné stoprocentní vlastnictví, stačí mít kontrolní balík. Ten je nutno si udržet ve strategických odvětvích a v tzv. přirozených monopolech.

Gorbačovovy reformy byly rychlé v politice a pomalé v ekonomice. To byl základ pro dramatický růst napětí ve společnosti. Rozpad Sovětského svazu nebyl vyvolán zahraniční politikou USA či vyčerpáním ekonomického modelu, ale chybnou reakcí Kremlu na ně. Příchod Borise Jelcina pak sice vedl k ekonomické revoluci, ovšem ta byla založena především na úplné privatizaci. Divoká privatizace připomínala virovou chorobu: čím více se virům daří, tím je pravděpodobnější, že organismus zemře – a viry s ním.

Příchod Putina znamenal obrat, který připomíná Tengovy reformy, jenže prováděné z druhé strany. Teng pouštěl části ekonomiky do soukromých rukou, Putin se snaží získat kontrolní balík v privatizovaných strategických sektorech a u přirozených monopolů. Tento postup se mnoha politikům i analytikům jeví jako koncentrace politické moci v rukou Kremlu a omezování demokracie. Otázkou je, zda existuje jiná cesta od chaosu k rozvoji.

Vytvoření dominantního postavení Gazpromu a Rosněfti jsou nejznámější příklady této nové politiky Kremlu. Původně soukromé zisky se stávají nástrojem státní ekonomické politiky. Ovšem koncentrace neprobíhá jen v oblasti ropy a plynu. Rozdrobený letecký průmysl, který byl rozbit nejen privatizací, ale i rozpadem Sovětského svazu, neměl nejmenší naději obstát vůči zahraniční konkurenci. Pod tlakem vlády se jej podařilo sjednotit a výsledkem jsou nejen nové vojenské, ale i civilní stroje. K obdobnému vytváření holdingu dochází i v loďařství. Není bez zajímavosti, že Rusko jako námořní mocnost 90 % svých nových lodí zatím kupuje v zahraničí. Velkorysé projekty v oblasti jaderné energetiky či nanotechnologií mohou sloužit jako další z mnoha příkladů toho, jak dnes Moskva postupuje.

Je samozřejmě možné tvrdit, že zcela svobodný trh s rostoucí mocí domácích oligarchů a zahraničních monopolů by časem do Ruska přinesl prosperitu a sociální smír. Vše ale nasvědčuje tomu, že na konci Jelcinovy vlády stálo Rusko před další »geopolitickou katastrofou«. Putinovu týmu se podařilo nejen zastavit rozpad Ruska, ale i nastartovat jeho ekonomický a sociální rozvoj. Ve srovnání s dynamikou některých asijských tygrů se může Rusko někomu jevit jenom jako kotě. Podle řady ekonomů je však Putinovo Rusko téměř uzdravené mládě mohutného sibiřského tygra.

Článek byl publikován 17. července 2007 na serveru **Britské listy**.